

Xatira GAYBULLAYEVA,

Toshkent davlat pedagogika universiteti dotsenti v.b, PhD

E-mail: xatiragaybullayeva@gmail.com

AJU universiteti o'qituvchisi, PhD Badelbayeva Yulduzbonu Orifonovna taqrizi ostida

TARJIMANING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI VA NAZARIY YONDASHUHLARI

Annotatsiya

Ushbu maqola tarjimaning lingvomadaniy xususiyatlari va nazariy yondashuvlarini rivojlantirish va tarjimaning milliy o'zaro aloqasi, bir-biriga ta'siri jarayonini optimallashtirishga bag'ishlangan. Shuningdek, tarjima xalqlar o'rtasidagi madaniy, siyosiy, iqtisodiy munosabatlarning qudratli vositasi sifatida juda katta ahamiyat kasb etishi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tarjima, lingvomadaniy xususiyatlar, yondashuv, madaniyatlararo muloqot, xorijiy til.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПЕРЕВОДА

Аннотация

Данная статья посвящена развитию лингвокультурных особенностей и теоретических подходов перевода и оптимизации процесса национального взаимодействия и взаимовлияния перевода. Было также заявлено, что перевод имеет большое значение как мощный инструмент культурных, политических и экономических связей между народами.

Ключевые слова: перевод, лингвокультурные особенности, подход, межкультурная коммуникация, иностранный язык.

LINGUO CULTURAL CHARACTERISTICS AND THEORETICAL APPROACHES OF TRANSLATION

Annotation

This article is devoted to the development of linguistic and cultural characteristics and theoretical approaches of translation and optimization of the process of national interaction and mutual influence of translation. It was also stated that translation is of great importance as a powerful tool of cultural, political and economic relations between nations.

Key words: translation, linguistic and cultural features, approach, intercultural communication, foreign language.

Kirish. Dunyoda tarjimashunoslik bo'yicha yaratilayotgan tadqiqotlarda tarjima lingvomadaniy xususiyatlari nazariyasi va amaliyotining juz'iy masalalari bilan bir qatorda, mazkur sohaning tub mohiyatini aks ettiradigan umumnazariy muammolar ustida ham keng ko'lamda izlanishlar olib borilmoqda va tarjimashunoslik masalalari tadqiqotchilarni borgan sari ko'proq o'ziga jalb qilmoqda.

Mamlakatimizda, ayniqsa Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish borasida keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. "Davlat tilining sofligini saqlash, uni boyitib borish va aholining nutq madaniyatini oshirish" [1] dolzarb vazifalardan biri sifatida belgilab berildi. Bu borada tarjimashunoslikning lingvomadaniy xususiyatlarini ingliz va o'zbek tillari misoli orqali qiyosiy aspektda ilmiy tadqiq etish, o'zbek tarjimachiligini yanada takomillashtirish, xorijiy tillardan ona tiliga bevosita yoki bilvosita tarjimalar farqini anglash, turli frazeologik va stilistik vositalarni tarjimada qayta ifodalashiga bag'ishlangan tadqiqotlar ko'lamini kengaytirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Avloddan avlodga o'tuvchi bu tarjima merosi buyuk mutafakkirlar ijodini almashishdek ajoyib tajriba, badiiy adabiyot yulduzlarining turli buyuk va kichik xalqlar tilida "gaplashishdek" an'analari yil sayin mustaxkamlanib taraqqiy etib bormoqda.

Tarjima milliy o'zaro aloqasi va bir-biriga ta'siri jarayonini tezlashtiradi; milliy adabiyotlarda mushtarak mavzular, umuminsoniy g'oyalar, rang-barang adabiy estetik shakllarning paydo bo'lishiga asos bo'ladi. Tarjima-milliy tillarning lug'at boyligini yanada oshiribgina qolmay, yangi lisoniy vositalarni ham yaratadi. Har-bir tarjima asari o'z davrining mahsulidir. Masalan, yuz yil avval muayyan bir badiiy asarning o'zbek tiliga qilingan tarjimasi bilan uning keyingi davrlarda bunyod etilgan tarjimalari bir-birlari bilan qiyoslansa, bundan turli davrlarda yashagan tarjimonlarning asar muallifini tushunish darajasi, ularning mahorati o'rtasida ko'zga yaqqol tashlanadigan farqi emas, balki adabiy tilning turli davrlardagi kamolot darajasida bo'lganligini ham ko'rish mumkin. Tarjima mamlakatimizdagi qardosh xalqlar o'rtasida do'stona aloqalar o'rnatish va rivojlantirishda, barcha milliy madaniyatlarining xalqlararo zaminini mustahkamlashda asosiy o'rin tutadi. Tarjima bu faqat aloqa vositasiga emas, balki o'ziga xos lisoniy-uslubiy va terminologik boyishning qudratli omili ham hisoblanadi.

Tarjima xalqlar o'rtasidagi madaniy, siyosiy, iqtisodiy munosabatlarning qudratli vositasi sifatida juda katta ahamiyat kasb etadi. Tarjima jarayoni va tillarni qiyoslash paytida har bir tilning o'zi

alohida tekshirilganda tug'ilish mumkin bo'lmagan bir qancha masalalar ko'ndalang bo'ladi, ularni tahlil qilish esa har bir tilning o'ziga xos xususiyatlarini yaxshiroq aniqlashga ko'maklashadi.

Jahon adabiyotida tarjimaning salmog'i yil sayin oshib borayotganiga qaramay, tarjimaning lingvomadaniy sohasida hali ko'p ishlar qilinmagan.

Mutaxassislar fikriga ko'ra, o'zaro aloqalar nisbatan jadallashib ketgan bo'lsa ham, dunyo xalqlarining bir-birlaridan ajralib qolayotganlari hamon sezilmoqda. Bunday ahvolni tarjimachilik faoliyatini yanada faolroq va maqsadga yo'naltirilgan holda kengaytirish orqali bartaraf qilish hozirgi kun talabidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. S.Levinson ta'rifiga yuzlanadigan bo'lsak u J.Layonz keltirgan ta'rifga nisbatan boshqacharoq ta'rifni keltiradi ya'ni uning ta'rificha: «tarjimaning lingvomadaniy xususiyati tildan foydalanuvchilar gaplarining kontekstda o'rinli qo'llanilayotganligini o'rganuvchi sohadir.»[2]

Menimcha esa, keltirilgan ta'riflardan J.Layonzning ta'rifi tarjimada lingvomadaniy xususiyatlar mazmunini ko'proq ochib beradi. Turli tillardagi lisoniy birliklar har doim ham bir-birini to'la-to'kis almashtira olmaydi, bir tilga xos bo'lgan so'z ikkinchi tilda mavjud bo'lmashligi mumkin. Masalan quyidagi misolni ko'rib chiqaylik:

"A house of Long Island" so'zini ona tiliga tarjima qilganda asliyadagi ma'nosini ochib berish orqali lingvomadaniy tarjimaga erishish uchun tarjimon ayrim lingvomadaniy terminlardan foydalanadi va uni "Long Aylenddagi uy" deb emas balki "Long Aylend orolidagi uy" deb tarjima qiladi. Ya'ni bu yerda asliyadagi aks ettirilayotgan ma'no o'zbek retseptoriga tushunarli bo'lishi uchun «orol» so'zi qo'shilgan. Bunda J.Layonz ta'rifidagi lisoniy birlik aynan orol so'zidir.

Tarjimaning lingvomadaniy xususiyatlari "madaniy tarjima" yoki "madaniyatlar talqini"[3] shakli sifatida tasvirlangan bo'lsa, tarjima asosan sohadagi kuzatuvlarning etnografik matnga tarjimasi sifatida metaforik tarzda taqdim etiladi.

Ma'lumki, har qanday chet til lingvomadaniy xususiyati tarjima jarayonini o'zgartirishda o'z ona tili bilan taqqoslab amalga oshirish eng samarali metodlaridan biri hisoblanadi. Chet til madaniyatini o'z ona tiliga taqqoslab o'qitishda tillardagi o'xshash jihatlarni o'rgatish qanchalik oson kechsa, ular o'rtasidagi bir-biridan farq qiladigan jihatlarni o'rgatish shunchalik qiyin kechadi.

Tarjimada lingvomadaniy xususiyatlarni qayta ifodalashda ko'proq etnomadaniy, ya'ni milliy stereotiplarni tarjima qilish

masalasi tarjimasunos olimlar oldida yangi vazifalar olib kelmoqda. Masalan, yaponlar bilan dastlab mulohotga kirishgan yevropaliklar yaponlarning qayg'uli hodisalar, jumladan, yaqin qarindoshlarining kasalligi yoki o'limi haqida yuzlarida tabassum bilan gapirishlaridan hayratga tushishgan va hozirgacha hayratlanishadi. Bu kabi hodisalar berahm, shavqatsiz yapon stereotipining shakllanishiga asos bo'lgan. Biroq mazkur holatda tabassumni Yevropa madaniyatining o'lchovlaridan emas, balki yapon madaniyatining o'lchovlaridan kelib chiqqan holda tushunish maqsadga muvofiqdir. Chunki qayd qilingan holat yaponlarning atrofda qayg'usi bilan bezovta qilmasligini namoyon qiladi.

Madaniyatlararo mulohotda o'zbeklar mehmondo'stligi, ruslar tavakkalchiligi, qozoqlar qaysarligi, turklar hissiyotligi, xitoyliklar sertakalluligi, yaponlar xushmuomalaligi, estonlar sustkashligi, italyanlar qiziqqonligi, inglizlar sovuqqonligi, nemislar tartibga aniq rioya qilishi bilan butun xalq haqidagi stereotip tasavvurlarni yuzaga chiqargan[4].

Tarjimon nafaqat tilning grammatik, leksik birliklari va stilistik xususiyatlarini, qolaversa lingvomadaniy xususiyatlarni mukammal o'rganishi lozim.

G'.Salomov: "Tarjima qilishdan maqsad asl nusxani (axborot) egallash, saqlash va etkazishdir, lekin o'z prototipiga ega bo'lmagan yangi asar yaratishdan iborat emas; tarjimonning maqsadi qayta yaratishdir[5]." – deb aytgan.

Tarjima ta'riflarida tarjima jarayoniga jalb qilingan bir yoki bir nechta omillar muhim ahamiyat kasb etadi. Gyuttinger[6] tarjimini "ekvivalensiyani saqlab turishda boshqa tilda belgilar bilan almashtirish" deb belgilab, tarjimalar jarayonida tasviriy vositalarni nazarda tutgan.

Q.Musaev lingvomadaniy xususiyatlar to'g'risida quyidagi fikrlarni bildiradi[7]: "Tarjimonni xalqlar turmush tushunchalarini anglatadigan xos so'zlar ma'no va shakllaridan ko'ra ko'proq ularning muayyan kontekstlarda o'tab keladigan vazifalarini qayta yaratish masalasi mashg'ul qilmog'i dardkor. Bu san'atkorni asl nusxadagi xos so'zlarni beasos tarjima matniga ko'chirish yoki mumkin bo'lmagan taqdirda ham ularni tarjima tilidagi xos so'zlar bilan almashtirib qo'yish xavfdan saqlab qoladi. Tarjima amaliyotiga vaziriy uyq'unlik nuqtaiy nazaridan yondashish asliyatdagi bunday ifoda vositalarining hajm, vazn, miqdor, hislat, xususiyat va vazifa aniqligini qayta yaratadi, shu bilan birga tarjimaning keng kitobxon ommasiga yaxshi tushunarli bo'lishiga erishish imkoniyatini beradi".

Genetik jihatdan qarindosh bo'lmagan tillardan amalga oshirilgan tarjimalarni o'rganishda dastavval ko'zga tashlanuvchi holat – bu lingvomadaniy xususiyatlardir. Bu xil so'zlar birliklar tarjimasida haqida ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ularning biri bolgar olimlari S.Vlaxov va S.Florinlarning "Непереводимое в переводе" monografiyasi hisoblanadi[8]. Ingliz asarlarining o'zbek tiliga tarjimalari materialida esa bu muammoni o'rganishga R.Fayzullaevaning "Национальный колорит и художественный перевод" monografiyasi bag'ishlangan[9].

Tadqiqot metodologiyasi. Kommunikativ tarjimaning asliyatdagi ma'lumotning ijtimoiy-madaniy konteksti, tarjima matnini o'quvchiga moslashtirish va aniqlashtirishga tayyorligi Laypsik maktabining lingvomadaniy elementlar ta'rifiga mos keladi. Ammo Nyumark bu munosabatni inkor etadi va uning qisman to'g'ri ekanligini aytadi va Pirs va Morris ta'riflaganidek lingvomadaniy tushuncha asosan yetkazuvchi va qabul qiluvchilar bilan shug'ullansa, kommunikativ tarjima esa e'tiborni faqat qabul qiluvchiga va odatda til konteksti va madaniy tafovutlarga qaratadi deb munozara yuritadi. Bunda asosiy hal qiluvchi narsa so'zlovchi va suhbatdosh o'rtasida istalgan aloqani o'rnatishda fikr bilan mos ravishda qo'llaniladigan kontekst va madaniy tafovutdir.

Ba'zi manbalarda esa lingvomadaniy atamasini falsafiy tushuncha sifatida fanga kirib kelganligi aytib o'tiladi.

Madaniy tilshunoslik madaniyat va tilning munosabati va o'zaro ta'sirini o'rganuvchi fanlararo yo'nalishdir.

Shotland lingvomadaniyatida sochning qoraligi zog'(qarg'a)ga qiyoslanadi. Binobarin, Shotlandiya shimoliy o'lka bo'lib, u yerda yilning deyarli barcha faslida zog'larni uchratish mumkin. Mazkur o'xshatishni shotlandiyalik shoir Robert Byornsnig "John Anderson my jo, John" she'rida uchratish mumkin.

John Anderson my jo, John,

When we were first acquent,

Your locks were like the raven,

Your bonie brow was brent.

Mazmuni: «qadrdomim, mening do'stginam Jon Anderson, birinchi bor sen bilan ko'rishganimizda, sochlaring zog'(qarg'a) rangiga o'xshar (ya'ni qop-qora edi, yosh eding), barq urib do'ng peshonangni bezab turardi....»[10]

Ingliz tilida agar soch qarg'aga o'xshatilsa, ingliz o'quvchisi faqat qarg'a(zog')ning o'zini emas, balki uning rangini tushunadi. Your locks were like the raven, Your bonie brow was brent misrasining rus tarjimoni S.Marshak tomonidan: Густой крутой твой локон, был черен точно смол tarzida tarjima qilinib, ingliz tilida "qarg'a"ga qiyoslangan soch "mum" (saqich)ga aylanganligini, qozoq tarjimoni Qubondiq Shang'itboyev tomonidan esa: Самая шашки тогилген, кара эди фой комирден kabi qozoqchallashtirilishi natijasida ruschadagi "mum" (saqich) sochlari qozoqchada "ko'mirdan ham qora"ga aylanganini aytadi.

Dastlabki muammolardan biri gap bo'laklarining o'zbek tilidagi tartibi

bilan ingliz tilidagi so'z tartibining keskin farq qilishidir.

Masalan: I go to the office by metro.

Ayni shu gap bo'laklarining har ikki tildagi so'zlarning joylashish tartibidagi farq til o'rganayotgan tarjimonlarda gapni to'g'ri tarjima qilishda qiyinchilik tug'diradi. Chunki tarjimon ona tilidagi gapni so'zma-so'z ingliz tiliga tarjima qilar ekan, quyidagi xatoga yo'l qo'yadi. Bunday xatolarni qilmaslik uchun birinchidan ingliz tilida so'z tartibi o'zbek tilidagiga nisbatan qat'iydir. Gap bo'laklari tartibining o'zgarishi tarjimaning ham o'zgarishiga olib keladi. Masalan:

A black pen - qora ruchka

A pen is black - ruchka – qora

Yana bir masalani ko'rib chiqamiz. "Men talabaman" (I am a student) degan gapni talabalar I student deb tarjima qiladi va xatoga yo'l qo'yadilar. Chunki ushbu gapda am yordamchi fe'lining o'zbek tilida muqobili yo'q. Bunday yordamchi fe'llarning qo'llanishi dars jarayonida o'qituvchi tomonidan mukammal o'rgatilib borilishi zarurdir.

Muammoning yana biri ingliz tilida qo'llaniladigan predloglarning

o'zbek tilida ishlatilmasligidir. Ular anglatgan ma'nolar o'zbek tilida kelishik, egalik qo'shimchalari va ko'makchi so'zlar orqali beriladi. Ingliz tilida esa predloglar juda keng qo'llaniladi va ular so'zlarning ma'nolarini butunlay o'zgartirib yuboradi. Masalan:

to look – qaramoq – look for – qidirmoq

to go – bormoq – go on – davom ettirmoq.

Tarjimada qiyinchilik tug'diradigan muammoning yana biri shaxsi

noma'lum yoki shaxsi topilmas gap deb ataladigan qurilma mavjud. Bunday gaplar o'zbek tilida juda ko'p uchraydi. Masalan:

Hozir qish. Bugun sovuq. Soat yetti. Ingliz tilida bunday gaplar It so'zi bilan boshlanadi, chunki ingliz tilida shaxssiz gaplar bo'lmaydi. It so'zi o'zbek tiliga tarjima qilinmaydi, ya'ni uning o'zbek tilidagi muqobili yo'q. Natijada til o'rganayotgan talabalar it so'zini va u bilan moslashuvchi fe'l shakli "is" ni tushirib qoldiradilar. Masalan: Hozir qish – It is winter now; soat yetti – It is seven o'clock; bugun sovuq – It is cold today va hokazo.

Asosiy muammoli maqsadlardan biri zamon kategoriyasidir. O'zbek tilida fe'l zamonlari o'n turga yaqin bo'lsa, ingliz tilida esa o'n oltitadir. Ularning har biri ma'no jihatdangina emas, balki o'z tuzilishi shakli bilan ham bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun biz ustozlar talabalarga fe'lining grammatik zamon kategoriyasi haqida har tomonlama puxta tushuncha berishimiz zarur bo'ladi. Tarjima tillarning rivojlanishi uchun zarur vosita hisoblanadi. Tarjima insonni ma'naviy boy qiladi, tafakkurni rivojlantiradi.

Inson madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi masalasi bilan madaniy antropologiya shug'ullanadi. Antropologiya nomidan ham ko'rinib turganidek, inson haqidagi fandir. Biroq inson haqidagi

fanlar qatoriga barcha gumanitar va ayrim tabiiy fanlar (tibbiyot va qisman biologiya) ham kiradi. Inson haqidagi fanlarning ko'p bo'lishi tabiiy, chunki, inson murakkab, ko'pqirrali mohiyatdir. Shuningdek, mazkur fanlarning barchasi markazida inson bo'lgan kishilik jamiyatida rivojlanadi.

Tahlil va natijalar. Shunday qilib, transliteratsiya xalqlar turmush tushunchalarini aks ettiradigan xos so'zlarini tarjimada talqin etishning eng samarali usullaridan bo'lib, uning yordamida aslyatning milliy xususiyati siqiq holda talqin etiladi.

“Tarjima tilida goho aslyatdagi lisoniy vositalar ma'nolariga ma'lum darajada yaqinroq mazmunli birliklar uchrasada, ular o'zlarining shartli muqobillaridan yo xususiyat yoki shakl-hajmiqdor jihatlaridan farqlanishi bu tafovut ularning tarjimada o'zaro almashinuviga yo'l qo'ymaydi. Masalan, aslyat mansub bo'lgan xalqqa xos pul hamda masofa-uzunlik birliklari, ro'zg'or ashjolari, kiyim-kechak, yegulik-ichgulik kabi ko'pgina tushunchalarni anglatadigan so'zlarni transliteratsiya yo'li bilan talqin etish asarda aks etgan o'ziga xos muhit va sharoitning kitobxon ko'z oldida ochiq-oydin jonlanishini ta'minlaydi. Amerika Qo'shma Shtatlari “dollar”ining, ingliz “funt sterling”ining, nemis “marka”siyu hind “rupiya”sining, afg'on “afg'oniy”sining transliteratsiya qilinmasdan, o'zbek “so'm”i bilan almashtirilib qo'yilishi, Amerika Qo'shma Shtatlari “brendi”si, ingliz “viski”si nemis “shpanse”sining rus “vodka”si orqali talqin etilishi ingliz boshiga “shlyapa” o'miga o'zbek “do'ppi”sini, egniga “palyto” yoki „plash” o'rniga “to'n” yoki “yaktak” kiygizib qo'yish bilan barobar”, – deydi Q.Musaev. Asosli transliteratsiya kitobxon tasavvurini boyitadi, uning tili lug'at zahirasini kengaytiradi. Masalan, ruscha “танцевать” so'zi o'zining birgina ma'nosi bilan o'zbekcha “raqsga tushmoq” birikmasiga mos

ekivalent bo'la olar edi. Uning boshqa bir ma'nosi – erkak va ayolning belu qo'l ushlab davrada aylanishi, bu usulda raqsga tushish o'zbeklarga xos bo'lmagani tufayli, o'zbek tilida o'z ekivalentiga ega emas. Mazkur so'zni transliteratsiya usulida talqin etish esa o'zbek tili lug'at boyligini kenshaytiradi. Hozirgi umumxalq tili lug'at tarkibidan o'rin olgan “tansa qilmoq” birikmasi azaldan o'zbekcha “raqsga tushmoq” birikmasi bilan sinonimik qator hosil qilgani holda, omma tasavvurini boyitdi.

Xulosa. Lingvomadaniy xususiyatlarni ona tilga o'girishda avvalo ularning muayyan kontekstda kelayotgan axboriy va uslubiy vazifalarini aniqlash, so'ngra tarjima tilida ularga har jihatdan mos, ayni paytda shu til me'yorlari va madaniyati darajasidagi lisoniy vositalar tanlash zarurati tug'iladi. Milliy tushunchalarni ifoda etadigan xos so'zlarning ayrimlari aslyatga mansub bo'lgan tildan tashqari yana qator xalqlar lafzlarda uchrashi jumladan, tarjima tili lug'at zahirasining ham tarkibiy qismi hisoblanishi mumkin. Bunday so'zlar hudud, turmush-sharoit jihatlaridan bir-birlariga yaqin, doimiy munosabat va muloqotda bo'lib turadigan xalqlar tilida ko'proq uchraydi. Bu tarjimomni amaliy qiyinchiliklaridan halos etadi. Kavkaz va kavkaz-orti rus-ukrain-belaruslar, o'zbek, qozoq, qirg'iz, turkman va tojiklar uchun umumiy bo'lgan ko'pgina milliy xususiyatli so'zlar shular jumlasidandir. Muayyan xalq turmush tushunchalarini anglatadigan ko'pchilik xos so'zlarning ma'nolari va o'taydigan vazifalari mamlakatlarning o'zaro madaniy, ma'rifiy, iqtisodiy, siyosiy aloqalari natijasida qator xalqlar vakillariga, shu jumladan tarjima tili sohiblariga ham tanish bo'lib qoladiki, tarjimomlar bunday so'zlarga o'z tillarida muqobil lisoniy vositalar qidirib yurmasdan, ularni transliteratsiya yo'li bilan talqin etaveradilar.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6084-son Farmoni // <https://lex.uz/docs/-5058351>
2. Levinson S. Presumptive Meanings: The Theory of Generalized Conversational Implicature. –Cambrige, Mass.: MIT Press, 2000. P. 53.
3. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. –М.: Издательский центр «Академия», 2001. –С. 34.
4. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка. Учебное пособие. –М.: Флинта, “Наука”, 2010. –С. 82
5. F. Саломов Таржима назариясига кириш. Ўқитувчи, –Т.: 1978. – Б. 101
6. Güttinger, Fritz. Zielsprache, Theorie und Technik des Übersetzens, Zürich: Manesse Verlag, 1963. –S. 108
7. Musayev Q. Tarjima nazariyasi asoslari: darslik. – Т.: fan, 2005. – В.352.
8. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. 2- с изд., М.:Выш.шк., 1986. – С. 46.
9. Файзуллаева Р. К проблеме передачи национального колорита в художественном переводе: Дисс. ... канд. филол. наук. – Т.: ИЯЛ АНРУз, 1972. – С. 82
10. Сирождинов Ш., Одилова Г. Бадий таржима асослари. –Тошкент: Мумтоз сўз, 2011. –Б. 80.